

Галина Білик

ДАР ПИСАТИ ПОРТРЕТИ ВСЕСВІТУ

Художник Юрій Самойленко – про “душу і мову” пензля

Юрій Олексійович САМОЙЛЕНКО – живописець, майстер декоративно-прикладного мистецтва (гобелену) й вітражу, член Національної спілки художників України (1990), заслужений діяч мистецтв України (2004), кавалер орденів Рівноапостольного князя Володимира III ст. (2006) та Архистратига Михаїла УПЦ КП (2011), лауреат премії імені Миколи Ярошенка (2010). Від 1996 року він очолює Полтавську обласну організацію НСХУ, веде за собою потужну творчу армату колеґ-митців, опікується художницьким життям краю, організації виставок, презентацій, різноманітних культурно-мистецьких акцій, діяльністю художніх майстерень, підготовкою молодшої зміни. Як член художньої ради Полтави дбає про естетичне оформлення та художньо-архітектурний розвиток міста.

А розпочалася життєва дорога знаного сьогодні в Україні та за її межами майстра пензля в селі Великі Липняги Семенівського району на Полтавщині, де 6 жовтня 1946 року він побачив світ. Дитячі та юнацькі роки майбутнього художника пройшли в натхненному творчості історією, багатому на таланти селі Веселий Поділ, де він зробив свої перші художні спроби. 1971 року закінчив художньо-графічний факультет Курського державного педагогічного інституту, засвідчивши таким чином життєвий вибір й узявши курс на мистецький професіоналізм. Нині Ю. О. Самойленко є автором кількох сотень робіт різного жанру й матеріалу, активним учасником міських, обласних, всеукраїнських та закордонних художніх виставок. Його твори зберігаються в Полтавському краєзнавчому музеї, Полтавському художньому музеї (Галереї мистецтв) імені М. Ярошенка, музеї-заповіднику А. Макаренка, у багатьох приватних колекціях.

– Юрію Олексійовичу, колись сільський дяк, поглянувши на руку малого Тараса Шевченка, “профік” його нездатним до малювання. Очевидно, у Вас були інші навчителі, які скерували до серйозного заняття творчістю. Як Ви прийшли до відкриття в собі хисту? Як відбувалося Ваше художницьке становлення?

– Напевно, це буде зухвалим – таке порівняння, але й мені вчителька, коли я малював на уроках, говорила: “Юрку, все життя малювати не будеш!” А ось так сталося, що я малюю все життя... Мабуть, усе вже закладене в людині при народженні, і відчуті, що є твоїм у житті, й не схибити і тим самим реалізуватися – ось що важливо.

Стосовно вчителів скажу, що учнем ще вступив я до багатьом відомого “Заочно-

го народного університету мистецтв імені Н. К. Крупської”, виконував різні завдання з малюнку та композиції, надсилав їх. Один із педагогів якраз і порадив мені поглиблювати освіту в якомусь із художніх навчальних закладів...

Важко визначити, як відбувалося моє становлення як художника. Але пам’ятаю, як мене вразив і полонив своєю красою народний килим на білому снігу. Ця краса в мене й досі перед очима... Ще одне незабутнє потрясіння дитячих років (а мені було років п’ять) – картонка під перекидний календар, на якій було зображено зимовий пейзаж, сани з упряженим конем біля будинку з ледь прочиненими дверима... Окрім самого пейзажу, мене вразило те, як художник зумів передати факт присутності людини: вона щойно забігла в

будинок... Не знаю, що це... Можливо, магія мистецтва, яка глибоко запала мені в душу... Згодом я дізнався, що то була репродукція з картини І. Левітана. Також мені пощастило натрапити в бібліотеці на книгу “Жага до життя” І. Стоуна – про геніального Ван Гога... Подібні життєві моменти і ситуації для мене як майбутнього художника були великою мірою визначальним.

– Оглядаючись на пережите, а це непросте післявоєнне дитинство, “творча весна” в час “духовної еміграції” багатьох українських митців через політичні утиски, не вельми сприятливі для творчої діяльності “перебудовно”-кризові роки, злам суспільних цінностей і т. ін., як Ви вважаєте, що визначило Ваш мистецький почерк, вирізнило улюблені теми, жанри, техніки?

– Найголовніше в житті – не зробити чогось такого, за що було б потім соромно. Бо надалі вже всі розмови – про “такий час” і “не можна було по-іншому” – від лукавого.

Я навчався в Курську. Потрапив туди випадково – поїхав вступати разом із приятелями, а по правді, й не знав, куди б можна було ще податися... Згодом намагався перевестися до Києва, привіз свої роботи – їх навіть деякі викладачі демонстрували своїм студентам, а мені висловлювали підтримку... Пустили переночувати в кабінет ректора (щоправда, без його відома), а той візьми та й рано повернись на роботу... Звичайно, не з цієї причини, а через надто жорсткі правила перевodu й загрозу взагалі опинитися поза межами вишу, мій намір не здійснився... Можливо, живучи в Києві, я б долучився до шістдесятників (чи постшістдесятників), бо вільнолюбивий дух визрів у мені ще в Семенівці під час спілкування (а частіше – захопленого споглядання) зі старшими і вже відомими художниками. Потім із мене “інтернаціоналіста” Курськ зробив переконаного “націоналіста”: своєю зневагою до всього українського, манкуртством тепло влаштованих там землячків... Після інституту три роки військової служби в Азербайджані... Душа вже просто рвалася додому, на Полтавщину, хоч центрами мистецького життя вважалися Москва, Петербург, а в нас – хоч і “периферійними” – Київ, Харків. Скажу щиро: для мене надзвичайно важливий цей зв’язок із материзною, він дає мені творчі сили, інакше – не знаю, як склалося б життя. Від 1973 року я в Полтаві і – під її духовним покровом. Безумовно, доводилося заробляти на прожиття, займатися не тільки

мистецтвом, а ремеслом, рутиною, але Муза, дякувати Богу, ніколи не покидала... А сьогодні, коли вже давно не юнак, боюся і мить утратити й не довести до завершення якийсь із нав’язаних нею задумів. Дивно, наскільки з роками ущільнюється час...

А моя творча манера сформувалася якось сама собою. До речі, я ніколи не обмежував себе в жанрах або техніках, більше того – хочеться й надалі оволодівати новими прийомами, матеріалами...

– Чи бачите себе представником якоїсь школи в малярстві, чи прагнете до цього? А може, на Ваш погляд, кожен митець має пройти свій неповторний шлях самореалізації, і кваліфікувати його – вже справа дослідників?

– Проблема “школи” в мистецтві – далеко не проста. На мою думку, Полтавщина нині перебуває на шляху формування такої стильової цілісності. Хоч окремо слід говорити про художні ремесла – вишивку, кераміку, килимарство тощо – й центри, які їх репрезентують. Що стосується другої частини Вашого запитання, то в ньому є й відповідь, бо така справа дослідників й енциклопедистів визначати стилі й приналежність митця до тієї чи тієї школи. Кожен художник прагне насамперед творити, а не розмислювати про “шляхи мистецтва”.

– Вашу ювілейну виставку, яка проходила в жовтні в Полтавському художньому салоні, було названо “Земле моя...”. Для багатьох відвідувачів вона стала справжнім святом душі, феєрверком кольору, світла, радісного настрою, життєвої снаги... Прекрасно, що Вам так пишеться. І справді, тільки з великим піднесенням треба говорити про красу Світу, бо він ідеальний, а водночас тендітний... Як виник задум такої авторської тематичної репрезентації? Чи справдилися Ваші внутрішні очікування від цієї виставки?

– Чи справдилися мої очікування? Відповіді в мене стосовно цього немає. Адже оцінки, відчуття – це так відносно. А моїм завданням було створити цілісну експозицію з певним щемом у душі. Я хотів передати красу рідного краю, моє особисте відчуття його неповторності, а разом із тим – незахищеності перед навалюючою цивілізацією, точніше, перед споживацтвом, за відсутності, здавалося б, основного інстинкту людства – до самозбереження... Нагадати той сумнозвісний посту-

лат, що ми – “парость” від природи, а отже, будь-який замах на неї – це дамоклів меч над нами. Людство, засліплене жагою вдоволення матеріальних потреб, вишукуванням зруч-

Відкриття ювілейної персональної виставки в Художньому салоні м. Полтави. Жовтень 2011 р.

ностей і шляхів збагачення, постало нині на межі самознищення. А егоїзм передує основному гріху людини – гордині... Ось чому ця виставка для мене особлива – як вибачення перед докільцям, і не тільки за себе... Романтизувати й оспівувати в наш час “красу природи”, коли добре знаєш про її тотальне знищення, в моєму уявленні, рівноцінно великому фарисейству. Вважаю, що митець не повинен тут присипляти суспільну свідомість, а, як мінімум, виголошувати пересторогу. Стати на захист природи – ось що потрібно.

– Безумовно, людина присутня на Ваших полотнах як творчий суб’єкт, душа якого – у барвах, півтонах, композиції, грі уяви... А чи є вона для Вас об’єктом зображення?

– Ви правильно зауважили, що людина – це не тільки зовнішнє зображення, не копіювання натури, а значно глибше. А якщо говорити, наприклад, про портрет, то він не характерний для моєї творчості.

– Як живописець уживається у Вас з іншими іпостасями творчості художника? Наскільки це споріднені і водночас різні напрямки мистецької самореалізації? І який з них для Вас найулюбленіший?

– Справді, я працюю в різних матеріалах, але це розцінюю не як перевагу чи якесь особисте вирішення: таке моє внутрішнє бажання! Наприклад, в останніх роботах я відкрив для себе пастель, її ще не використані можливості... Здебільшого, художник, який постійно працює в одному матеріалі, в одному стилі, наперед прогнозує результат, а ж, натомість, подеколи й не знаю, куди приведе мене творчий процес... Відверто скажу Вам: часто робота втягує, полонить і керує тобою настільки, що, зрештою, сам подивований її плодами.

– Як Ви досягаєте гармонії з матеріалом творчості? Чи відчуваєте “опір” і мусите його перемагати? Чи самі йдете за покликом художнього образу, підкоряєтеся? Або ж очікуєте “моментів натхнення”, коли все вдається само собою без зайвих зусиль?

– Очікувати “момент натхнення” можна тільки в постійній праці, іншого не дано. Виключенням можуть бути хіба що генії, але хто з них не працював до самоспалення, до зги-ну?!

– 40 років Ви на професійній художницькій стезі. Що для Вас творчість? І за якими критеріями Ви сприймаєте й оцінюєте творчість колег по цеху?

– Творчість – це одкровення. Якщо немає цього таїнства, немає того, що йде з глибини душі, і духовної потреби втілити цей поклик на полотні, папері тощо, – це гріх, котрий кваліфікується як “заритий талант”... Це і є основним критерієм творчості взагалі, як на мене.

– Цікаво довідатися про Ваше розуміння таких понять, як “національне мистецтво”, “національний художник”.

– Питання надскладне. І найперше я б не зводив ці характеристики лише до зовнішніх ознак творчості чи об’єктів зображення. Геніальний зі світовим ім’ям скульптор Олександр Архипенко – родоначальник кубізму, який жив в Україні, Росії, Франції, США, – національний художник чи ні?! За зовнішньою ознакою ми “відмовилися” від Миколи Гоголя, великого українця, – тільки тому, що він писав російською? Звернімося до твору “Ніч перед Різдвом”, у якому Вакула по суті “дискредитує” далеко не меркантильний візит запорожців до царського двору своїм проханням “про черевички”. “Далебі, мені дуже до вподоби ця простодушність!”, – ви-

гукує цариця... Отака простакуватість, приземленість, зацикленість на матеріальному, за якою – “нечиста сила”, в увяленні письменника, чи й не стала причиною зруйнування Січі й поневолення України? Гоголь одним із перших у літературі вказує на “ахіллесову п’яту” нашого народу, безумовно, вболіваючи за нього. Але так само це засторога й для всього людства: про те, що зло породжує більше зло...

А отже, митець, який відчуває себе приналежним до певного етносу, заглиблений у національні джерела, поєднаний надзвичайно чутливими струнами з боєм свого народу і водночас – цікавий для світу, на мою думку, і є національним.

– Упевнена, що помітно змінилося Ваше життя після того, як Ви очолили обласну організацію Спілки художників. Сьогодні багато говориться, зокрема і з боку влади, про необхідність розпуску таких державних творчих об’єднань. Яка Ваша позиція? І якими Ви бачите завдання, можливості, потенціал НСХУ, зокрема на терені Полтавщини?

– Очільник творчого колективу добровільно бере на себе складний і відповідальний тягар (або “хрест”) тільки з однією метою – послужитися мистецькій громаді, заради

єдиної цілі – згуртувати Спілку чи інше творче об’єднання. Тільки в згуртованості та взаємній повазі митців є виправдання існування творчих товариств. А всілякі “заяви” щодо їх розпуску чи реорганізації – це не просто хибна позиція: ними прикрите злочинне намагання “підпорядкувати” Спілки, котрі на сьогодні є самодостатніми і змушують із собою рахуватися. Не виключено, що хтось сподівається й на стару, добре відому тактику: поділяй і володарюй, адже в Спілок є майно, яке також потрапить під “реформування”... Наша Спілка, можливо, як ніколи раніше, обходиться без ідеологізації й політики. Приміром, виставками складаються тільки з професіоналів без жодних представників влади. Не надто опікується держава, але й не тисне, не заважає: митець має всі можливості для творчої самореалізації. Полтавська обласна організація як складова Національної спілки художників України об’єднує 77 яскравих, сильних, талановитих особистостей і є потужним творчим осередком зі своєю 40-річною історією.

– Знаю, що планувалося видати альбом, у якому розкривалася б історія Полтавської обласної організації Національної спілки художників України. Чи ведеться над ним робота?

Із колегами-митцями, членами Полтавської обласної організації Національної спілки художників України

– Видавнича діяльність ведеться доволі активно, але не настільки добре, як того бажалося б. Маючи альбом з нагоди 35-річчя ПООНСХУ, ми не змогли поки що видати його до недавнього чергового ювілею. Заради справедливості наголошу, що Спілка за підтримки видавництва “АСМІ” створила серію “Художники Полтавщини”: на сьогодні побачили світ більше тридцяти альбомів, присвячених як сучасним художникам – членам НСХУ, так і корифеям українського мистецтва – Марії Башкирцевій, геніальній Катерині Білокур... Не можна не відзначити, що готується видання окремого тому “Образотворче мистецтво” званої вже крайової енциклопедії “Полтавіка”, й це стане визначною подією не тільки для нас, а й для всієї України.

– Чи не втрачає сучасна Полтавщина своїх виставкових традицій?

– Полтавщина багата такими традиціями. Ми з гордістю можемо відзначити, що перша Всеукраїнська художня виставка відбулася якраз у Полтаві 1903 року з нагоди встановлення пам’ятника Іванові Котляревському. Наша організація разом із музеєм І. П. Котляревського та Художнім музеєм (Галереєю мистецтв) імені М. Ярошенка 2003 року провела другу Всеукраїнську художню виставку до 100-річчя відкриття пам’ятника славетному землякові. Нині готуємося до третьої подібної виставки, запланованої на 2013 рік.

У наші дні в Полтаві започатковано Всеукраїнську виставку декоративно-прикладного мистецтва “Світ Божий, як Великдень...”; на сьогодні вона проводилася вже в кількох містах України. Варто згадати й виставку пам’яті Опанаса Сластьона та ін.

А крім того, активно проводяться персональні й колективні виставки в художніх салонах Полтави та інших міст, нерідко ми запрошуємо гостей із сусідніх областей і навіть країн...

– Цікаво почути з Ваших уст про взаємодію “дорослих” художників із юними. Чи підготуємо достойну зміну? Чи достатньо турботливих опікунів має ця проблема в місті та області?

– Така взаємодія надзвичайно важлива і вона, безумовно, здійснюється, зокрема через творче спілкування, майстер-класи знаних митців, організацію виставок і конкурсів дитячих робіт. І не один юний талант, вчасно підтриманий старшими художниками, згодом вливається до ПООНСХУ або ж знаходить своє визнання деінде в Україні чи навіть за-

кордоном. Скажу, наприклад, про Максима Мазура – сина відомого художника, члена НСХУ Володимира Мазура, решетилівчанина. Уже підлітком він виставлявся у Художньому салоні, захопив нас усіх своїми дитячими монументальними творами, а сьогодні це вже сформований художник, закінчує Київську академію культури і мистецтв, має виразний авторський почерк і чималий виставковий досвід...

Однак справедливо слід наголосити, що основна робота з “культивування” майбутнього художника (як і людини взагалі) належить учителеві. Маємо підготувати гарного вчителя – для середньої загальноосвітньої школи, для художньої, для вищої... Щоб він відчував свою відповідальність перед майбутнім, умів розпізнавати хист дитини й ніколи жодним чином не нашкодив її духовному розвитку. Працюючи доцентом кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка й постійно спілкуючись із обдарованою молоддю, я повсякчас прагну передати їй і якомога більше фахових мистецьких навиків, і ці свої вболівання за юну зміну.

Якщо ж у цілому характеризувати діяльність полтавських молодих художників, то, безперечно, тут є чимало невикористаних резервів, скажімо – слід активніше заявляти про себе на всеукраїнському рівні. Як позитивне зрушення відзначу створення при ПООНСХУ молодіжного творчого об’єднання “Друга неділя жовтня” (саме тоді святкуємо День художника), двоє учасників якого нині є претендентами до вступу в Спілку.

Важливою для становлення й розвитку юних художників є участь у різного роду конкурсах, зокрема – фондованих комерційними організаціями, подеколи із солідним преміальними. Остерігає лише те, щоб матеріальний зиск від мистецтва в уявленні дітей і їхніх батьків не затушовував його істинну духовну сутність.

– 2009 року художники були одними з ініціаторів встановлення пам’ятника Іванові Мазепі в Полтаві... Мабуть, трохи згодом це питання вирішуватиме вже наступне покоління?..

– Так, у Полтаві було проведено Всеукраїнський конкурс на кращий проект пам’ятника гетьманові Івану Мазепі, і я очолював його журі. Конкурс проходив у два етапи, а перемогла робота київського скульптора Миколи Білика та полтавського архітектора Віктора

Шевченка. До речі, полтавські художники своїми творами долучилися до благодійного аукціону, зароблені кошти від якого були спрямовані на створення пам'ятника. Можна сказати, зробили тоді чимало. Але...

Це ще одна поразка Мазепи і з тієї ж самої причини: через відсутність єдності в наших рядах. Водночас передавати готовий пам'ятник для встановлення в якомусь іншому місті (пропозиції є!) вважаю недопустимим. Це буде не тільки нашою ганьбою, а й історичною несправедливістю.

– Що Ви скажете про художньо-архітектурну естетику сучасної Полтави? Хотілося б щось змінити, поліпшити або відродити? Чи є щодо цього конкретні пропозиції, плани художньої ради міста?

– Можливо, висловлюсь надто різко, але, на мій погляд, взагалі не існує жодної архітектурно-будівної концепції сучасної Полтави. Інакше – як допустили вторгнення в класичну забудову центру міста?! Чого варте так зване “Злато місто”, нахабно вклинене в унікальну круглу площу? Це варварство. Не зберегли і Кадетський корпус: частини архітектурного шедевра доведені до руйнації... А уявляєте в цій дивовижній архітектурі – Державний гуманітарний університет! Ото була б справжня турбота про місто й людей.

Стосовно художньої ради скажу, що вона має швидше номінальне значення й тільки до-радчий голос. Хоч, знаю, така ситуація не лише в Полтаві... Проблема органічного входження сучасної архітектури в уже існуючу – на жаль, не тільки з розряду професійних, вона має і свій моральний бік. Але тут мусимо виявляти непоступливу громадянську й людську позицію – за будь-якого тиску грошовитих “облаштувальників” не торгуймо святим і вічним.

– Які, на Ваш погляд, риси (крім таланту, звичайно) потрібні сучасному художникові?

– Напевно, повторюся, але скажу, що творчість, як на мене, – це одкровення, це сповідь. І здатність митця до такої саморепрезентації є найголовнішою рисою. Є й інші важливі: чітка громадянська позиція, любов до рідної землі, неприйняття конформізму як

темної сили мистецтва... Ми, українці, маємо неперевершений приклад сучасного митця світового рівня – поетесу Ліну Костенко. Оце і є совість нації.

– Ви прожили велике життя в мистецтві. Скажіть, чи якісь із мрійнь юного художника Юрка Самойленка вдалося здійснити? Чи до своєї найяскравішої мети він ще продовжує мандрувати?

– Я не є хворобливо амбітною людиною. І не беруся зараз визначати, чи то є добре, чи погано. Мене з дитинства зачарувувала краса

У Пархомівському історико-художньому музеї

в житті і мистецтві, й, дякувати Богу, я присвячую своє життя служінню мистецтву. А чи Ви знайдете художника, який би досягнув вершини? У цьому, можливо, і сенс нашого пробування у світі – у поступі, в постійному самовдосконаленні.

– Щиро вдячна Вам за цю розмову. І зичу ще багато-багато літ земного буття, краси творчості! Хай Сили Небесні запліднюють Вашу душу цілющою енергією, а полотна й мистецькі вироби несуть її нам, захопленим шанувальникам!

– Дякую за запрошення до розмови. Хай наша творчість, всі наші справи вершаться імені Твого ради, Господи!

